

Gnostická vize světa podle A. P. Fedájeva, I. část

Roman Cardal

30. júla 2024 ✚ Spoločnosť ✚ CZ, Filozofia

Úvod

V roce 1999 publikuje nakladatelství Kazanské univerzity knihu A. P. Fedájeva (A. P. Fedyaev, *Extraphysical Reality. The Fact of Existence, Basic Characteristics and Methods of Cognition*). Takový titul, navzdory tomu, že kniha je určena vědcům zájímajícím se o filozofické základy jejich oborů, přitahuje pozornost i filozofů nepracujících v oblasti pozitivní vědy. Zájem filozofa o knihu ještě vzroste, vrhne-li byt jen letmý pohled na seznam kapitol. V devíti oddílech hovoří Fedájev o nutnosti posunout vědecké poznání za dosud uznávané hranice, o existenci mimo-fyzické skutečnosti a o možnostech jejího poznání, o roli filozofie při odhalování a popisu zkoumané oblasti a o postavení člověka v nově pojímaném celku skutečnosti. Autor nabízí řešení, které vzhledem k myšlenkové orientaci mnohých moderních vědců a filozofů může počítat s kladnou odezvou. Jak se to ale má se skutečnou filozofickou hodnotou Fedájevovy práce, na to se pokusíme odpovědět na následujících stránkách. Nejprve se však podívejme na obsah spisu.

A. P. Fedájev

zdroj: youtube.com

Expozice problémů

Po přečtení prvních stránek Fedájevovy knihy si filozoficky založený čtenář uvědomí nutnost přizpůsobit se autorově perspektivě, neboť ihned od počátku je patrné, že myšlenky byly formulovány znalcem současné vědy, který se snaží překonat její limity. *„Budeme hovořit o neznámé zemi – o nám neznámé skutečnosti (která obklopuje náš fyzický Vesmír) prostřednictvím parametrů existence (prostor, čas, pohyb), jenž se vymykají z našich běžných podmínek.“*

Nutnost přizpůsobení se perspektivě knihy znamená pro čtenáře jistou toleranci vzhledem k užívání termínů, které sice mají filozofický význam, avšak autor je užívá tak, jak se jeví modernímu přírodovědci. Fedájev vstupuje do svého výzkumu autentickou filozofickou otázkou: *„Je náš fyzický svět tím jediným, anebo existují světy i někde jinde?“* Filozof by se sice přesněji ptal po jiné ontologické oblasti, rozdílné od té, v níž žijeme my, a nevázal by problém na prostor, ale je zde třeba uplatňovat již zmíněnou toleranci pro autorův styl vyjadřování. Kde se tedy nalézá ona neznámá oblast, se kterou chce ruský myslitel své čtenáře seznámit? Rozhodně bude zapotřebí překročit hranice trojrozměrného světa.

Proto také nepůjde o to vyhlížet neznámé dimenze světa kdesi za okrajem našeho fyzického Vesmíru. *Cesta k nim vede přes samotného člověka a přes jeho vědomí.*

Fedajev upozorňuje na fakt omezenosti moderní přírodovědy. Moderní vědecké metody zajišťují zkoumání fyzického, trojrozměrného světa, a tudíž nejsou použitelné při řešení problému existence či neexistence extra-fyzikálních rozměrů skutečnosti. Odtud plyne potřeba poohlédnout se *po nějakém jiném druhu poznání*, od něž můžeme rozumně očekávat odpověď na otázku existence empiricky nepostižitelných světů. Fedajev překvapuje své čtenáře tím, že odkazuje *na nevědeckou oblast náboženství*. Prý jedině spojením a spoluprací mezi vědou a náboženstvím lze obdržet celkový obraz o existující skutečnosti – přírodověda nám zprostředkovává vhled do fyzikální, fenomenické oblasti reality, náboženství (*religion*) nás zase uvádí do mimo-fyzikálního světa.

Potřeba globálního vědění je potřebou dnešní doby, stará, nevědomostí diktovaná kontrapozice mezi vědou a náboženstvím, musí být překonána v zájmu pochopení jednoty světa. Skutečnost je pouze jedna (*our Universe is a single whole*) a různé druhy poznání (věda, náboženství) postihují jednu a tu samou realitu, i když z různých, jim vlastních hledisek. Invokovaná syntéza doposud separovaných druhů poznání má člověku odkrýt „opravdu vědecký obraz Vesmíru“ (*the truly scientific picture of Universe*).

Fedajev však zřejmě cítí, že autorita náboženského poznání nemá takovou váhu, aby působila samo-přesvědčivě. Proto se vzápětí odvolává *na autoritativnější zdroj filozofie*. V dějinách filozofického myšlení nalézá jeden teoretický model skutečnosti, který se mu jako moderní vědou poučenému mysliteli jeví přijatelný. Jde o řeckého filozofa Plótína: „*Dialektický Plótínův systém je teorie hierarchického, dynamického, silou pulsujícího celku s rovinami, které emanují se slábnoucí silou z první roviny.*“ Fedajev tedy přijímá *emanační model skutečnosti*. Dokonce se zmiňuje i o základních hierarchických rovinách Plótínova universa: *Intelekt, světová Duše a Matérie*.

Hlubší vhled do existující skutečnosti je zapovězen přírodovědě, neboť zkoumá svůj předmět pouze z vnějšku (*from without*). Právě vědění postihuje věci naopak *z jejich nitra*, což se děje zkoumáním oblasti *otevřící se v člověku*. To je také důvod, proč si Fedajev přeje dialog mezi západní tradicí s východním myšlením, protože prý jen tak lze uplatnit oba přístupy v jednom, více penetrujícím vědění. Ze setkání mezi oběma tradicemi by měl vzejít i nový způsob myšlení, který autor označuje jako „nelineární“, v kontrastu s myšlením starým, „lineárním“.

Nové, nelineární myšlení se vyznačuje schopností promýšlet mimo-fyzikální oblasti skutečnosti. Tato schopnost byla získána odpoutáním se od nazírání hmotných věcí z věky uzákoněné euklidovské perspektivy, která uzavřela lidské myšlení do trojrozměrného prostoru. Zrození neeuklidovské geometrie otevřelo našemu poznání nové horizonty a umožnilo únik do mimo-fyzikálních oblastí, zkoumatelných pouze nelineárním myšlením: „*Esence nelineárního myšlení, nelineární dispozice a poznání světa spočívá v možnosti uznání existence jistých materiálních bodů situovaných mimo přímky ploch fyzických těles. Smyslově nepostihujeme takové body patřící tělesům, i když se topologicky nalézají ve fyzickém prostoru. Uznání reálné existence takových bodů jako podmínky mimo-fyzické skutečnosti je uznáním faktu, že prostor a čas jsou multidimenzionální, tj. uznáním reálné existence těles měřitelných jinými než fyzikálními parametry skutečnosti.*“

Například určitý geometrický bod je situován v nám známých časoprostorových podmínkách, avšak bylo by nesprávné domnívat se, že se tím vyčerpává celá jeho existence. Za smyslově vnímatelnou skutečností

tohoto bodu se totiž skrývá jeho další, nová dimenze, poznatelná pouze myšlením. Jeden bod se tak nachází ve více rozměrech a tato pravda platí analogicky i o dalších geometrických formacích (přímka, plocha, těleso). Feďajev chce touto cestou upozornit *na existenci matérie, které scházejí fyzikální propriety.*

Ilustračný obrázok, zdroj: picryl.com

Limity pozitívnej vedy a jejích filozofické zdůvodnění

Omezenost vědy se dá prokázat vícero způsoby, ale Feďajev apeluje především na neschopnost pozitívnych věd *řešit relevantní problémy lidského života*, tj. na jejich nekompetenci v otázce smyslu lidského bytí. Znázorňuje to vyvoláním některých takových antropologicky relevantních otázek. Existuje Bůh? Je Stvořitelem? Existuje duše? Je nesmrtelná? Věda k těmto problémům mlčí. Proč mám být jako člověk mravně dobrý? Jakým způsobem mají být využívány nové vědecké objevy, abychom se vyhnuli válkám a jiným katastrofám? Ani k etickým problémům nemá moderní věda co říci. Jak lze dovést lidskou osobu do stavu zralosti a vnitřní harmonie? V čem spočívá duchovní bohatství člověka? *Odpovědi vědy postrádají žádanou orientační hodnotu.* Avšak právě nalezení jistoty a orientace ve jmenovaných oblastech musí stimulovat moderní myslitele *k hledání nových modelů poznání.*

Prvním krokem k cíli musí být nahlédnutí a uznání *vnitřních mezí moderní vědy.* To se může realizovat díky hlubšímu vhledu do důvodů, na nichž se limitovanost moderního vědeckého poznání zakládá. Feďajev vidí nutnost omezenosti zorného pole současných vědců v samotné konstituci lidských poznávacích schopností. Západní scientistický přístup ke skutečnosti je vázán na fenomenický časoprostor, protože čas a prostor fungují jako apriorní formy lidské smyslovosti. S přímým odvoláním na Kantovu autoritu autor tvrdí: „Nejdůležitější, co stanovil (rozuměj Kant), bylo, že dimenze prostoru a existence v čase nejsou propriety patřícími věcem, nýbrž pouze našemu smyslovému vnímání. *To znamená, že mimo naše smyslové vnímání se věci realizují mimo čas a prostor.*“ Uznání faktu mimo-prostorové a mimo-časové existence věcí charakterizuje *nelineární myšlení.* Lidské smyslové poznání nese naopak stigma lineárnosti, což lze podložit i jinými důvody.

Například nás smysly prokazatelně nekontaktují s celým předmětem, vnímáme jenom jeho části (z hlediska prostorového), nepředkládají nám ani „obsah“ hmotných těles („content of bodies“, autor ale nevysvětluje, co tím má na mysli), existují také omyly smyslů, optické klamy atd. To vše poukazuje *k subjektivitě našeho smyslového poznání.* Feďajev se netrápí problémem legitimacy ekvivalence omezenost poznání = subjektivita poznání a pokládá teorii objektivitu smyslové percepce za zlikvidovanou. I neeuklidovská geometrie prý potvrzuje subjektivitu vnímání. Představíme-li si zakřivený prostor, např. sféru, a nakreslíme-li na ní trojúhelník, nebude již platit zákon euklidovské geometrie, v níž součet vnitřních úhlů trojúhelníka dává 180°. Budeme-li se dívat na transparentní sféru zvenčí a uvidíme-li tedy trojúhelník

nakreslený na její konvexní ploše, bude součet vnitřních úhlů obrazce větší než 180° . Z konkávní perspektivy, tedy zevnitř sféry, bude mít ten samý trojúhelník součet vnitřních úhlů menší než oněch euklidovských 180° .

Fedajev vytěží ze zmíněných faktů opravdu nečekaný a pro čtenáře překvapivý závěr: jde prý o další důkaz toho, jak se v závislosti na perspektivě poznávajícího subjektu mění údajně objektivní propriety předmětů. Někdo by se možná chtěl zeptat, zda zakřivení prostoru a z toho plynoucí vztahy nejsou přeci jenom objektivní, ale Fedajev znovu odkáže na Kanta, aby podepřel svou teorii: „Proto měl Kant pravdu a tyto propriety nejsou objektivní (...). Jinými slovy, čas a prostor nejsou objektivními proprietami světa, nýbrž proprietami našeho poznávání světa prostřednictvím našich smyslů. Proto, zatímco je svět námi poznáván, nemá prostorové dimenze ani existenci v čase (...). Čas a prostor jsou kategoriemi mysli, formy našeho vnímání světa, prizma, skrze něž se díváme na svět, koordinační osy, do nichž malujeme skutečnost (počínajíc jedním, dvěma, třemi rozměry atd.).“ Po předložení tak „jasné“ argumentace už Fedajevovi zbývá jen údiv nad tím, že jen málo myslitelů je ochotno uznat existenci mimo-fyzikální skutečnosti.

Tak tedy znějí důvody, které ukládají pozitivní vědě hranice v podobě časoprostorových fenoménů. Ruského teoretika ale oblast trans-fenomenální skutečnosti přece jenom příliš přitahuje a tak klidně ignoruje Kantovy zákazy a hledá nové možnosti poznání oblastí existujících mimo čas a prostor. Nalézá je v emotivním vnímání (*feeling*) a v intuici (*intuition*): „Idea, že můžeme smyslově poznávat věci jenom v čase a prostoru, je považována za překážku v cestě za jejich správným poznáním, neboť vtiskuje věcem a dějům rysy, které jim vůbec nepatří. Vědci (autor míní Hintonu a Uspenského) nabízejí originální cestu k rozhodnutí problému: *je nutné rozvíjet emotivní vnímání času a prostoru, takže se z původní překážky stanou nástrojem poznání*“ noumenické dimenze skutečnosti.

Čtenář se marně rozhlíží po nějakém důkazu. Vše bylo vyřešeno odkazem na vědecké autority Hintonu a Uspenského. Mávnutím kouzelného proutku se limitující podmínky času a prostoru stávají pozitivním nástrojem poznání skutečnosti za časo-prostorovou clonou. Fedajev chce používat termíny „čas“ a „prostor“ analogicky, tj. upozorňuje na jejich mnohoznačnost. Není totiž řečeno, že by se jejich význam vyčerpával v podobě, se kterou činíme naši omezenou smyslovou zkušenost (*why space should be limited to three-dimensional condition?*). Tímto způsobem se rodí nová teoretická báze, z níž bude moci být podniknut průnik za hranice vědou zkoumaných fenoménů. Jde o principy „nové filozofie“, o jejíž hodnotě budeme přemýšlet v našem dalším pojednání.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/gnosticka-vize-sveta-podle-a-p-fedajeva-i-cast/>